

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/76960>

Please be advised that this information was generated on 2021-06-17 and may be subject to change.

Reactie

Een Babylonische spraakverwarring?

Jan-Paul Kooistra, Wout Ultee & Ben Pelzer

Mens & Maatschappij vroeg om een weerwoord op Van der Sliks stuk. Met aarzeling gaan we op dit verzoek in. In het begin zegt Van der Slik vanuit de taalkunde te reageren op onze bijdrage 'Aap, Noot, Mustafa ...'. Hij eindigt met de verzuchting dat we te rade hadden moeten gaan bij de taalwetenschap. Aan grensgevechten doen we niet mee. Ook willen we de indruk vermijden dat de uit te vegen lijn sociologen in de gamma-faculteit scheidt van de alfafaculteit, waar Van der Slik werkt. Omhoog moet de slagboom tussen enerzijds bèta, en anderzijds alfa en gamma. We herhalen twee argumenten en verwoorden zes tegenargumenten.

Van der Slik verwijst naar de kwantitatieve taalafstandsschaal van Chiswick en Miller (in het vervolg de CM-schaal) in de *Journal of Multilingual and Multicultural Development* uit 2005. We bedanken hem daarvoor, want zo'n schaal zochten we en de CM-schaal overtreft wellicht de door ons benutte schaal uit 1996 van Cavalli-Sforza, Menozzi en Piazza (de CMP-schaal). Chiswick en Miller bespraken niet de CMP-schaal voor genetische afstand tussen taalgroepen. Verder stelden ze dat taalkundigen vergeefs speurden naar een kwantitatieve, van de vertakkingen van een taalboom afgeleide, afstandsmaat. Uit de economie komend, noemden Chiwick en Miller de afstand tussen Engels en taal X groter dan die tussen Engels en taal Y als het Engelssprekenden *meer tijd kost* om X dan om Y onder de knie te krijgen. Met CM-scores valt dus niets aan te vangen voor verklaringen van de mate waarin migranten van uiteenlopende herkomst de taal van hun bestemmingsland kennen. De CM-schaal stoelt op cijfers behaald door Engelssprekende Amerikanen op de *School of Language Studies* van het *US Department of State*. Die schaal gebruikend voorspelden Chiwick en Miller de beheersing van het Engels door volwassen migranten in Canada en de VS. Onze afwijzing van Van der Sliks achterafadvies luidt a) dat we nu net het gemak *willen verklaren* waarmee

migranten hun nieuwe taal leren, b) dat Chiwick en Miller *aantonen* dat als het voor Engelssprekenden (algemeen: Z) moeilijker is Japans (X) te leren dan Arabisch (Y), het voor X-sprekenden moeilijker is Z te leren dan voor Y-sprekenden, en c) dat deze wederkerigheidshypothese *weinig om het lijf* heeft.

Het verslag van onze beslissingen bij een analyse van het PISA-bestand was bepaald lang. Van der Slik heeft deze uitvoerigheid niet opgevat als een uitnodiging om anders te kiezen en vervolgens met het PISA-bestand te gaan rekenen. Waarom gaat Van der Slik voorbij aan onze opmerking dat in Georgië Russisch een officiële taal was en waarom vermeldt hij geen eigen score? En als de door ons aan migranten uit Libanon toegekende CMP-score zo verkeerd is, welke geeft Van der Slik dan? Hoeveel verschillen die scores en hebben de parameters van de daarna geschatte modellen het tegenovergestelde teken? Op een dergelijke manier behandelden wij meetmoeilijkheden. Dat gebeurde met de score voor de Filipijnen in onze toetsing van de hypothese dat een koloniaal verleden de leesvaardigheid van migrantenleerlingen verhoogt. En bij de beproeving van de hypothese dat een grotere taalafstand leesvaardigheid vermindert, speelden we twee meetinstrumenten tegen elkaar uit. Dat waren een kwalitatieve taalboomschaal en de kwantitatieve CMP-schaal. Aldus onze tweede tegenwerping.

Ten derde. Wat is er mis met de toepassing van een schaal waaraan fouten kleven? Het is bekend dat bij de toetsing van hypothesen over personen metingen niet volmaakt hoeven te zijn. Geldt voor hypothesen over herkomst- en bestemmingslanden wat anders? Volgens Van der Slik doet de CMP-schaal alsof er in elk land van de wereld slechts één taal wordt gesproken. We onderscheidde herkomst- en bestemmingslanden en rapporteerden onze beslissingen aangaande bestemmingen met meer dan één officiële taal. Waarom zouden we dan denken dat ieder mogelijk herkomstland één officiële taal heeft? Verder veronderstelt de CMP-schaal niet dat in elke staat op aarde één enkele taal wordt gesproken. Zo hebben Baskisch en Spaans, gesproken in Spanje, elk een CMP-score. Het is waar, de CMP-schaal geeft (nog) geen scores voor de sprekers van elke taal in welk land dan ook. We deden daarom soms alsof de talen die in een herkomstland worden gesproken, ongeveer dezelfde genetische afstand hebben tot de taal van het bestemmingsland van migranten, en dat het gemiddelde van deze afstanden lijkt op de score voor de officiële herkomsttaal. Dat is een vermoeden. De in België gesproken talen verschillen echter nauwelijks in CMP-score, en hetzelfde geldt voor de talen van Zwitserland. De CMP-schaal moet meer talen gaan omvatten, maar Van der Sliks hoofdbezwaar tegen de CMP-schaal is niet doorslaggevend.

In dit verband herhalen we dat we een uitgebreide CMP-schaal, als we daarover beschikt zouden hebben, soms niet hadden kunnen toepas-

sen. In het PISA-bestand zijn de gegevens over de thuis gesproken taal verre van vlek vrij omdat menig migrantenleerling geen antwoord gaf op de desbetreffende vraag. Soms ook antwoordden leerlingen dat thuis de bestemmingstaal werd gesproken. Spraken hun ouders die taal foutloos? Omdat het PISA-bestand geen data bevat over de herkomsttaal van ouders, gingen we aan de slag met de gegevens over het geboorteland van kinderen en het herkomstland van hun ouders. Onderzoekers kunnen deze feiten zo groot achten, dat ze bij toetsingen van hypothesen over taalafstand het PISA-bestand niet aanraken. Nog een mogelijkheid is dat onderzoekers een anderszins prachtpaard niet in de bek kijken. Wij varen op de koers dat gebrekkige gegevens kunnen worden gebruikt door beredeneerd beslissen.

Natuurlijk is, zoals Van der Slik stelt, de met een taalboom gemeten afstand tussen Engels en Hongaars groter dan die tussen Engels en Pools, terwijl de genetische afstand tussen Engelsen en Hongaren gelijk is aan die tussen Engelsen en Polen. Van der Slik hecht echter een dusdanig hoge waarde aan uitzonderingen, dat ze tot regel worden verheven. Nogmaals: volgens CMP-berekeningen is de samenhang tussen de genetische schaal en de taalboomschaal verre van toevallig. Voor het goede begrip van de CMP-schaal een ander CMP-resultaat waaraan Van der Slik voorbij gaat. Dat zowel de afstand tussen Engels en Pools als die tussen Engels en Hongaars 0,070 bedraagt, betekent niet dat die tussen Hongaars en Pools 0,000 is. Ze neemt de waarde 0,025 aan.

Ten vierde een weerwoord op Van der Sliks bezwaren tegen onze wijze van analyseren. Van der Slik betreurt het dat we niet nagingen hoeveel kleiner het effect van taalafstand op leesvaardigheid wordt als ook het opleidingspeil van migrantenleerlingen als determinant dienst doet. We lieten dit achterwege omdat rechtstreekse effecten kunnen misleiden. Taalafstand zal ook gevolgen hebben langs de omweg van het niveau van de bezochte school en die effecten moeten worden meegeteld. Van der Slik betoogt verder dat zich in het PISA-bestand personen zullen bevinden bij wie de taalafstandsscore samenvalt met hun score voor koloniaal verleden. Dat is zo. Dat wil echter nog niet zeggen dat dit bij te veel individuen het geval is. We vonden geen onheilzame multicollineariteit.

Ons vijfde argument weerspreekt Van der Sliks stelling dat onze behandeling van invloedrijke gevallen ad hoc en pseudo-wetenschappelijk is. We spoorden met een eigen syntax invloedrijke gevallen op. Is dat erg? Bestaande programma's om cross-classified multiniveaumodellen te schatten, bevatten tot nu toe geen opties die in een handomdraai invloedrijke gevallen aanwijzen. Daarom schreven we hiertoe zelf een syntax. En het speuren naar invloedrijke gevallen dan? We wilden ze niet vinden omdat hypothesen werden weerlegd en we weerleggingen wilden wegpraten. Onze werkwijze was dat het bij kleine aantallen (hier:

herkomstlanden) altijd, dus ook bij bevestigingen, gewenst is invloedrijke gevallen te zoeken en, zo ze worden gevonden, daar rekening mee te houden. Onderzoek kan, behalve pseudo-bevestigingen, pseudo-weerleggingen opleveren.

Van der Slik zegt de stelling aan te durven dat ons effect van genetische taalafstand verdwijnt als de controle voor taalboomafstand achterwege blijft. Om de steekhoudendheid van zijn belangrijkste inhoudelijke bewering te bepalen, rekenden we voor hem. Het effect bedroeg -33,078 en wordt -36,863 (opnieuw significant). Het spijt ons als laatste te moeten zeggen dat Van der Sliks stelling overstout is.

Cavalli-Sforza, Menozzi en Piazza stammen uit de genetica, vonden als bèta's een gat in een heg en betraden een terrein van alfa's en gamma's. Bij zo iets is onze stelregel 'niet afweren, maar leren'. Voor de CMP-schaal is veel en vooral verdienstelijk werk verzet. De kritiek dat de CMP-schaal voor menig in migrantenonderzoek opduikende herkomsttaal geen score heeft, miskent het grote aantal tot nu toe bepaalde waarden. De socioloog De Swaan zei in 2001 dat archeologie, evolutionaire genetica en vergelijkende taalkunde tezamen aannemelijk maken dat alle nu op aarde gesproken talen uit één voorloper ontstonden. De evolutionaire genetica deed dat volgens De Swaan bij monde van Cavalli-Sforza. De CMP-schaal trok onze aandacht omdat de socioloog Lenski een omvattende theorie opbouwde. Lenski doopte die 'ecologisch evolutionisme'. Wij wilden dit 'sociologisch evolutionisme' uitbreiden met een bevinding uit het 'biologisch evolutionisme'. Volgens minstens één taalkundige is dat een brug te ver. We spraken geen alfa-taalkundigen aan, we gebruikten een boek uit een bèta-taalwetenschap.